

Terezínská iniciativa 59

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

květen 2012

**Norman Eisen, velvyslanec USA v České republice,
zahajoval na náměstí Míru v Praze čtení jmen obětí šoa**

Foto: Michal Stránský

Tryzna za rodinný tábor v Pinkasově synagoze v Praze

Ve čtvrtek 8. března se konala v Pinkasově synagoze v Praze tradiční tryzna za rodinný tábor, kterou pořádala Terezínská iniciativa.

František Bányai uvítal přítomné, Leo Pavlát zapálil svíčky na svícnu a pak už vystoupil se svým projevem Luděk Eliáš z Ostravy, jehož slova uvádíme v plném znění.

Konec pietního aktu patřil modlitbě Karola Sidona.

Luděk Eliáš při projevu v Pinkasově synagoze

Vážený hosté, dámy a pánové,
sestry a bratři spjati společným údělem.

Začnu svůj nedlouhý projev trochu nezvykle - básní. Napsal ji v Terezíně kamarád, mladý člověk jménem Jiří Stein, jeden z mnoha, kteří se nevrátili. A nazval ji jedním slovem: **Tenkrát**

*Tenkrát jsem bloudil pohádkovou zemí,
rozmlouval s kouzelníky, Palečky a králi.
Dnes jsem se vrátil. Smutno, smutno je mi.
Už jsme se skoro ani nepoznali.*

*Princezna sedí v okně ustaraná,
zvolna padá listí ze zčernalých stromů.
V chalupě do tmy pláče stará máma,
šel Honza na vandr a nevrací se domů.*

*Šedivým krajem ostrý vítr duje,
na lukách vodník přestal děsit víly.
Prý jedné noci v lesích zahynul.
Vily se v černých tůních utopily.*

*Půlnocí více nezní dusot koní,
ve skále tvrdě usnul soused Jíra.
Spí rytíři, ostruha nezazvoní.
Je nouze nejvyšší a vrch se neotvírá.*

*Tenkrát jsem bloudil pohádkovou zemí,
rozmlouval s kouzelníky, Palečky a králi.
Tenkrát jsem zpíval. Dnes jsem němý.
Na houslích se mi struny potrhaly.*

Jako by tehdy viděl do budoucna. Jako by tušil tu hloubku beznaděje a zmaru. Básníci prý umí hledět do budoucnosti. I když tehdy nemohl tušit to osudné datum, ten osmý březen roku 1944. Ani já vám o něm nedovedu říci nic, co by nebylo už dříve někým vysloveno. Spolu s vámi mohu jen tiše sklonit hlavu. 3 792 lidských životů. Tolik jich ještě žilo z transportů, odvezených v září předchozího roku z Terezína na východ. Tolik se v ten den stalo obětmi krutosti a zvěle, pro kterou v dějinách jen těžko najdeme obdobu. Tady už slova docházejí a ztrácejí svou účinnost. A proto mám prosbu: vzpomeňme dnes na ně jinak. Vzpomeňme na ně očima dnů, kdy ještě žili. Dnů, kdy byli plni naděje.

Dnů, kdy děti v Terezíně kreslily na kousky papírů své obrázky, na kterých zářilo usmívající se slunce, a kreslily je s vírou, že jednou bude plně svítit i pro ně. Kdy mladí muži na dvoře tak zvaných Drážďanských kasáren bez ohledu na hlad a únavu kopali do míče, aby dokázali sobě i světu, že žijí a chtějí žít. Kdy ve sklepích i na půdách terezínských domů zněly verše plné odhodlání. Vy, kteří jste přežili, možná vzpomínáte:

„Jenom ne strach, jen žádný strach. Takovou fugu vám nezahrál sám Sebastián Bach, co my vám zahrajem, až přijde čas. Až přijde čas.“

Tyto Halasovy verše tehdy recitoval jiný mladý člověk, jménem Gustav Šorš večer ve sklepě, kde se přes den loupaly brambory pro táborové kuchyně, a těmito verši rovnal páteře a zvedal hlavy.

A jinde, možná na kavalci plném štěnic, psal v téže době Karel Švenk svou revuální hru, kterou na protest proti terezínskému živoření příznačně nazval „Ať žije život“. Mnozí z těch, kteří v září třiačtyřicátého roku nastupovali do vagonů, určených pro transport dobytka, aniž by věděli, že to bude cesta poslední, s ním také zpívali závěrečnou píseň, která se stala jakousi terezínskou hymnou. Jistě jste její refrén nezapomněli.

*Hola zítra život začíná a s ním se blíží čas,
kdy si sbalíme svůj raneček a půjdeme domů zas.
Všechno jde, když se chce, za ruce se vezmeme,
a na troskách ghetta budeme se smát.*

Jenže pak přišel ten podzimní čas, kdy se pět tisíc lidí, živých lidí, kteří měli jména, city, starosti i lásky, náhle změnilo v pouhá transportní čísla. A ta čísla byla nahnána do dobytčáků, tmavých vagonů bez oken, v nichž se jen stěží dalo dýchat - a - vlak se rozjel. Jel desítky hodin. Nekonečných hodin. A když se zastavil a vrata byla odsunuta, uvítal ta čísla řev nadávek, rozkazů, jakási rampa se špalírem esesmanů, vrčících psů a rány holí.

Že na troskách ghetta budeme se smát?

Na závěr tryzny se pomodlil Karol E. Sidon

Já vím. Ti „zářijoví“ tenkrát nevěděli, nemohli vědět, že tato slova už pro ně neplatí. I oni tehdy ještě měli naději. Tu naději, která jak blikající paprsek světla nám, šťastným, umožnila ještě přežít. Těm zářijovým ten paprsek zhasl. Přeživším zbyly vzpomínky. My žijeme, abychom mohli vyprávět - a varovat. Varovat ty, kteří už nevědí, a především ty, kteří nechtějí vědět. Jsou události zapomenutelné. Jsou jiné, které

Leo Pavlát zapálil svíčky na svícnu

zapomenout nelze. A proto vás prosím: pokloňme se mrtvým. Hluboce a s úctou. Ale proto, aby nikdy neupadli v zapomnění, aby jejich oběť přetrvala věky, pro tu naději, která i je provázela, pro hrdinství, které projevili, si je v myslích, v srdcích i ve vzpomínkách uchovíme živé a zpívající.

Foto: Michal Stránský

Vzpomínka na 8. březen 1944

V pořadu „Jak to vidí“ na dvojce Českého rozhlasu připomněl pan Daniel Herman, ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů, dne 8. března ráno památku obětí, které byly v tento den roku 1944 zavražděny v osvětivských plynových komorách. Odsoudil nejen zločiny, spáchané v letech nacistické okupace na českých židech, ale ještě i různá menší provinění v době poválečné, a varoval před stále opakujícím se nebezpečím antisemitismu i v současném světě nejenom u nás, ale i v jiných zemích.

E. Št.

Informace o grantu Claims Conference na podporu služeb domácí péče

MUDr. I. Rymešová, koordinátorka projektu GG

Terezínská iniciativa je příjemcem několika grantů od CLAIMS CONFERENCE (dále jen CC).

Finanční pomoc z těchto grantů je určena výhradně pro klienty, přeživší oběti protizidovské nacistické perzekuce.

Koordinátorkou grantů pro domácí péči je MUDr. I. Rymešová, ředitelka KDP EZRA, která společně se sociálními pracovníky židovských obcí v ČR zprostředkovává potřebnou pomoc pro určené klienty dle jasně a předem zadaných pravidel CC.

Pro rok 2012 byl schválen grant - GG 14 German Government, který lze čerpat na služby a pomůcky pro klienty, bydlící ve vlastním domácím prostředí. Konkrétně jde o služby, které však výhradně musí být klientovi poskytovány doma, v jeho domácnosti:

- asistenční služby, které docházejí za klientem

- pomoc v domácnosti a pomoc s úklidem
- zdravotní služby nehrazené ze zdravotního pojištění
- rehabilitace a fyzioterapie prováděná doma a doporučená a schválená lékařem
- zdravotnický materiál
- kompenzační zdravotní pomůcky

V roce 2012 se do tohoto projektu rozhodly zapojit ŽO Brno, Děčín, Liberec, Karlovy Vary, Olomouc, Ostrava, Plzeň, Praha a Teplice.

V případě, že potřebujete pomoci zajistit některou z výše uvedených služeb, obraťte se prosím na sociálního pracovníka Židovské obce podle místa bydliště či jejímž jste členem. Rádi vám poskytnou veškeré informace a dle možnosti zprostředkují potřebnou pomoc či službu.

Sněm Terezínské iniciativy - 17. dubna 2012 v hotelu Duo v Praze

Sněm zahájila předsedkyně Terezínské iniciativy přivítáním přítomných a oznámením programu sněmu. Zvláštní pozornost věnovala účasti ředitele Františka Tichého a studentů gymnázia Přírodní škola, o níž jste se už dověděli v našem minulém čísle. Teď nám pan ředitel ještě více přiblížil činnost těchto 14-16letých mladých lidí a o významu, jaký pro jejich vlastní život mají svědectví přeživších, se kterými se teď seznamují. Štafeta časopisu „Vedem“, kterou převzali od někdejších autorů tohoto časopisu, vězňů v Terezíně, a jehož vlastní výtisk se svými výtvary nám předali, svědčí o hlubokém zaujetí jeho protagonistů. Výňatky z básní a textů jejich časopisu nám také přednesli.

Studenti gymnázia Přírodní škola zazpívali Terezínskou hymnu

Společně jsme si i zazpívali píseň Jaroslava Ježka a V+W Život je jen náhoda a Terezínskou hymnu Karla Švenka. Aby nás zachránili před případnými výpadky naší paměti, připravili nám vzorně předtištěný text.

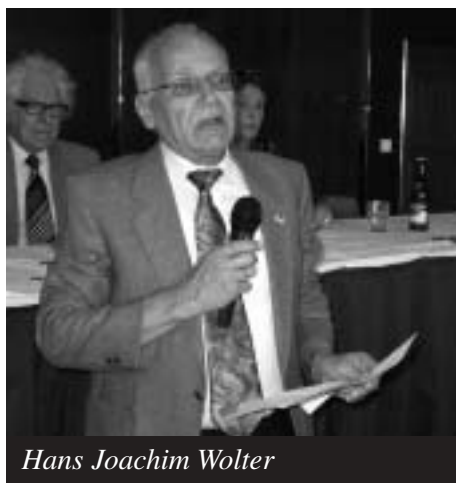
Studenti se také pochlubili svými plány do budoucnosti. Chtějí dál získávat a předávat i dalším školám v celé ČR vzpomínky přeživších a prosí o pokračování v započatých kontaktech. Píší o tom i na stránkách svého časopisu „Vedem“.

Dana Lieblová ještě poděkovala za návštěvu Terezína a za desku, umístěnou na paměť židovských transportů do Terezína na nádraží v Bohušovicích. Od TI dostali několik výtisků knihy „Deník 1942-45“ od Michala Krause, svědectví 15letého hochy po návratu z koncentráku v r. 1945.

Poté jsme uctili památku těch, kteří se dnešního dne setkání již nedožili.

(Celou zprávu předsedkyně *Dagmar Lieblové*, zprávu hospodáře *Zdeňka Pošusty* a zprávu revizní komise *Darji Stillerové* si můžete přečíst na stránkách 6-8 v tomto čísle našeho časopisu.)

Následovala diskuse a pozdravy hostů.

Hans Joachim Wolter

Jako první vystoupil představitel Dolnosaského spolku na podporu Terezína, s nímž již dlouho spolupracujeme, **Hans Joachim Wolter**:

„Těšíme se, že vás zde mohu pozdravit a děkuji vám srdečně za pozvání na tento sněm. Přišli jsme rádi a považujeme toto pozvání za velký projev důvěry. Nevíme ostatně, zda některý z našich příbuzných z dřívější generace, rodiče, prarodiče či lidi z jejich okolí nebyli nějak zúčastněni na nacistických zločinech či o nich a věděli a mlčeli. Tři otázky nás zvláště zaměstnávají:

Proč se to tehdy mohlo stát?

Co činili tehdy příslušníci našich rodin?

Jak můžeme zabránit vzestupu neonacismu.

Na tom pracujeme. Přejeme vám dobrý průběh dnešního jednání.“

Profesor **Dennis Darling** byl dalším hostem ze zahraničí - z University of Texas z Austinu. Informoval o své fotografické práci - shromažďování portrétů a vzpomínek na své domovské univerzitě. Nabídl ukázky svých prací, které přivezl a žádal o další pomoc při této záslužné práci.

Michaela Vidláková a Lauren McConnell

Lauren McConnell, badatelka z Michiganské univerzity, žádala prostřednictvím Michaely Vidlákové o spolupráci, týkající se zejména terezínských Broučků a úlohy Kamily

Pavel Hoffmann

Rosenbaumové, Vavy Schönové a Friedl Dicker-Brandejsově a dalších uměleckých aktivit v Terezíně.

Leo Pavlát

Pavel Hoffmann přečetl otevřený dopis spolku Child Survivors Deutschland, který otiskujeme na 5. straně.

Pak se přihlásil **Dr. Leo Pavlát** s informací o chystané proměně expozice šoa ve Španělské synagoze a poděkoval členům TI za záslužnou pomoc ve vzdělávacích programech Židovského muzea.

Mikuláš Kroupa

František Bányai

Dalšími diskutujícími byli hosté, přicházející vesměs s poděkováním za dosavadní spolupráci a s prosbami o další pokračování. Tak např. hovořil **Mikuláš Kroupa** z občanského sdružení Post Bellum, **František Bányai** ze Židovské obce Praha, **Marta Malá** z Nadačního fondu obětem holocaustu, (za jeho domácí péči i **MUDr. Iva Rymešová**), **Tereza Štěpková** z Insti-

Jan Munk

tutu Terezínské iniciativy, i naši členové **Felix Kolmer**, **Rája Žádníková** a **Hana Herzová** z Plzně.

Ředitel Památníku Terezie **Dr. Jan Munk** nás pozval do Terezie na den Jom ha-Šoa (19. dubna) do nově restaurované modlitebny a 20. května na třeťnu.

Ing. Karel Sedláček (ICEJ) dostal výjimečnou možnost promluvit o chvilku déle. Hovořil o akcích, které ICEJ pořádá a jejichž prvořadým úkolem je bránit šíření antisemitismu, brojení proti Státu Izrael, což je snahou zvláště militantního islamismu. Proto podporuje organizování přednášek. Díky ochotě členů TI se ICEJ daří je uskutečňovat i ve školách (600 besed ve školách po celé republice). Velkou akcí v tomto rámci bylo i podepisování petice proti nedávnému štvavému projevu v mešitě v Brně (dne 22. ledna t.r.). Je na ní 4000 podpisů, ale je třeba ji ještě doplnit o dalších 6000 a lze ji podepsat i v tomto sále. Také letos jsme zváni na tradiční pochod 22. dubna z náměstí F. Kafky do Valdštejnské zahrady pod heslem „Všichni jsme lidé!“ (Reportáž z tradičního pochodu

přineseme příště, více o činnosti ICEJ také v 57. čísle našeho časopisu.)

Nesmíme opomenout ani výzvu **Hany Horynové**, abychom se přihlásili do výzkumného projektu „Zdravé stárnutí“. Někdo tak učinil rovnou zde na sněmu. Další zájemci se mohou přidat. (Kontakt - viz Terezínská iniciativa č. 58.)

Sněm ukončila Dagmar Lieblová přáním dobrého zdraví i myslí a rovněž upozorněním, že tečkou za letošním setkáním členů TI a hosty je vlastně ještě návštěva představení „Byl jsem při tom“ ve Vinohradském divadle.

Večer se tedy ještě uvidíme v divadle a příští rok opět na sněmu nashledanou!

Eva Štichová

Otevřený dopis Child Survivors Deutschland, který na sněmu přečetl Pavel Hoffmann

Milí přátelé,

My, členové organizace Child Survivors Deutschland, jsme přeživší nacistického pronásledování první generace. I když naše osudy jsou velmi různorodé, jsou mezi námi členové, kteří byli jak v Terezíně, tak i v jiných ghettech a táborech. Tito členové měli podobný osud jako většina z vás. Je nám těžko referovat ze země pachatelů, z Německa. Německo je znovu sjednocené, ale dosud nebylo schopno zcela vymýtit nákazu zvanou antisemitismus. Pořád ještě u nás existují pravicové i levicové antisemitské skupiny a jednotlivci, kteří otevřeně propagují antisemitismus. Podle poslední zprávy nezávislé komise pro výzkum antisemitismu je úděsné, že 20 % německého obyvatelstva se dá považovat za klasické antisemity a přes 50 % obyvatel se k němu hlásí pod falešnou etiketou takzvaného antisionismu. Přesto, že dnešní generace zpracovává holocaust daleko důkladněji než generace jejich rodičů a prarodičů, vyskytuje se antisemitismus v hospodách, v církvích, u levicových kritiků globalizace, v článkách čtenářů novin, u fotbalových klubů nižší třídy, kde je často slyšet „synagogy musí hořet“. A hlavně ve školách s vysokým podílem muslimských žáků, kde nadávka *žide!* patří skoro k běžné slovní zásobě. Antisemitismus se projevuje i v běžném životě, dnes musíte mít velkou odvahu jít jako pětiletý kluk s kypou na hlavě po ulicích Paříže nebo Berlína. A vysoce postavený holandský poslanec v Evropském parlamentu dokonce navrhuje židům, aby se z Holandska vystěhovali do Izraele nebo USA, protože je nemohou chránit. Z toho důvodu se snažíme podobně jako vaše organizace o osvětu mladé generace, aby nepodlehla nenávislné propagandě evropských i arabských antisemitů. Cítíme solidaritu s vámi a doufáme, že pomocí slušných lidí, kteří jsou u nás organizováni ve velkém počtu různých spolků, se nám podaří - podobně jako ve vaší vlasti - alespoň zabránit rozšíření nemoci zvané antisemitismus. Jsme rádi, že váš člen Pavel Hoffmann je současně naším členem a doufáme v budoucí výměnu zkušeností a osobních styků mezi našimi organizacemi. Rádi bychom pozvali jednoho člena vaší organizace na náš příští sněm, který pořádáme v Bad Sobernheim na podzim letošního roku.

S srdečnými pozdravy

Představenstvo Child Survivors Deutschland

Zpráva o činnosti PTI za rok 2011

PhDr. Dagmar Lieblová

Letos se opět scházíme na sněmu v tomto příjemném prostředí. Před pěti lety nám to poprvé umožnil tehdejší majitel hotelu Duo, pan ing. Jan Horal. Leckdy i náš sněm pozdravil. Dnes už mezi nás nepřijde. Loni v listopadu pan Horal zemřel. I někteří členové TI nás od loňska navždycky opustili. Věnujme jim všem tichou vzpomínku...

Jako vždy podáváme i dnes sněmu zprávu o činnosti PTI za uplynulý rok. Na loňském sněmu bylo zvoleno nové, tedy spíše staronové, předsednictvo. K dosavadním členům přibyl několik dalších. Protože se pak vzdal Pavel Werner funkce hospodáře, byl do předsednictva kooptován Zdeněk Pošusta, který byl ochotný se funkce hospodáře ujmout, i když byl na sněmu zvolen do revizní komise. V současné době má předsednictvo 21 členů.

Usnesení loňského sněmu předsednictvu TI uložilo:

pokračovat v další činnosti jako v uplynulých letech, zejména v grantové agendě, v sociálních a vzdělávacích aktivitách, ve vydávání časopisu a v přípravě tradičních vzpomínkových akcí a setkání;

pokračovat a rozvíjet spolupráci s českými a zahraničními organizacemi, institucemi a školami;

podle možnosti co nejúčinněji podporovat všechny aktivity zaměřené na boj proti antisemitismu a popírání šoa.

PTI se scházelo a pracovalo v uplynulém období podobně jako v letech minulých a tímto usnesením se řídilo.

ad 1) O grantech a s nimi souvisejících aktivitách se zmíním ve své zprávě později.

Od minulého sněmu vyšla čtyři čísla časopisu, souhrnně jste se o jejich obsahu dočetli v 58. čísle. Všechna čísla byla velice pozitivně hodnocena.

Dříve pořádalo PTI vždy v říjnu vzpomínku na zahájení transportů. Před několika lety jsme upustili od shromáždění u pamětní desky u Parkhotelu a scházeli se na Hagiboru poté, co několik členů předsednictva položilo kytice u desky a u pomníku lodžským na hřbitově. Loni uběhlo od zahájení deportací už 70 let a připomínku tohoto výročí si vzal na starost Památník Terezín. Byli jsme pracovníkům Památníku skutečně velice vděční, protože uspořádat podobnou akci, jakou jsme pořádali např. k 60. výročí, by už bylo nad naše síly. Celý den v Te-

rezíně byl připraven po všech stránkách bezvadně, konečně mnozí z nás se pamětního dne zúčastnili.

Další akce, kterou TI každoročně pořádá, je březnová tryzna připomínající osud zářijového transportu v tzv. rodinném táboře BIIb v Osvětimi. Letošní tryzny se zúčastnilo víc lidí než jiná léta, dr. Leo Pavlát zapálil svíčky, Luděk Eliáš přednesl nesmírně působivý projev, pan rabín se pomodlil, celý průběh byl důstojný.

Tolik tedy k prvnímu úkolu loňského usnesení.

ad 2) Další část usnesení jsme se také snažili plnit. Spolupráce s tuzemskými institucemi a organizacemi má dlouholetou tradici a probíhá po celá ta léta bez problémů. Ráda bych z tohoto místa poděkovala všem za pochopení a vstřícnost. S Památníkem Terezín úzce spolupracujeme při organizaci zájezdů českých škol do Terezína, členové TI se účastní besed jednak s žáky a studenty těchto škol, seminářů pro učitele z Česka i Slovenska a také besed pro mladé lidi z Německa, kteří

přijíždějí do Terezína a mají je na starost němečtí a rakouští dobrovolníci. Leckdy se zájemci o přednášky a besedy pro zahraniční studenty obrací na nás přímo, ať už to jsou skupiny, které do Česka přijíždějí, nebo instituce, kde mladí lidé ze zahraničí studují po nějakou dobu tady.

Pokud jde o přednášky a besedy pamětníků, spolupracujeme velice intenzivně s ICEJ (Mezinárodním křesťanským vyslanectvím Jeruzalém). Myslím, že neuplyne jediný týden, aby se někdo z členů TI neúčastnil besedy na některé škole v republice. ICEJ má kontakty po celém Česku a vše dobře zorganizované. Členové TI se účastní i besed, které pořádají další organizace, jako např. Brücke-Most.

Představitelé institucí, se kterými je TI ve styku, byli čas od času zváni na schůze PTI. Byli to např. M. Frankl (ŽM), dr. I. Rymešová a H. Fuchsová (Ezra) dr. J. Munk a J. Špringl (PT).

Těsné kontakty má TI se ŽOP, především s jejím sociálním oddělením a agenturou Ezra. Neboť jejich prostřednictvím jsou členům TI a dalším přeživším poskytovány služby financované z grantů CC. Jsou to granty určené na domácí péči a na tzv. zdravotní fond, ze kterého se hradí, alespoň částečně, náklady na léky, zdravotní pomůcky apod. Jsme samozřejmě velice rádi a vážíme si toho, že granty od CC dostáváme. S těmito granty byla ovšem vždycky spojena spousta administrativní práce, psaní žádostí a zpráv, vyplňování formulářů apod. Od počátku loňského roku se vše dále natolik zkomplikovalo, že bylo zapotřebí někoho, kdo by to vše uměl vyřizovat. V současné době to v rámci dohody o provedení práce vykonává Pavla Neuner. Kromě zmíněných grantů žádáme CC též o příspěvek na zájezdy škol. Naše žádosti byly sice zatím vždy vyřízeny kladně, ale peníze dostáváme po dlouhých vyjednáváních opožděně. Koncem loňského června skončil po několika letech grant na naléhavou pomoc. S pracovníky CC jsme v častém styku, zpravidla elektronickou poštou nebo prostřednictvím Aviho Feifera, pracovníka Jointu. Koncem března přijela do Prahy mladá pracovnice CC Michal Bacon. Měla naplánovaný bohatý program. Schůz-

ky s ní v kanceláři TI se kromě předsedkyně TI zúčastnil hospodář Z. Pošusta a dr. I. Rymešová. Pokusili jsme se jí vysvětlit specifickou Českou oproti jiným zemím, kde neexistují nebo nefungují organizace přeživších a granty pro ně dostávají židovské obce.

Na zájezdy škol jsme v uplynulém období obdrželi grant MŠMT a také grant od NFOH. Ten nám kromě toho poskytl i grant na naléhavou pomoc pro 2. generaci. Je to vůbec poprvé, co jsme nějaké prostředky pro 2. generaci získali.

Styky s CC jsou asi nejintenzivnějšími zahraničními styky TI. Kromě toho samozřejmě nadále udržujeme kontakty s našimi zahraničními členy prostřednictvím časopisu a také kontakty se zahraničními organizacemi. Je to např. Dolnosaský spolek na podporu Terezína, jehož předseda opět přijel na náš sněm. Počátkem července byla loni v Praze Sachiko Hayashi, Japonka, která už v roce 2000 vydala v Tokiu knihu o časopisu Vedem, spolupracovala tenkrát s Jiřím Kotoučem, a od té doby jsme s ní ve styku. Tentokrát věnovala TI slušnou peněžní částku a poprosila nás o vyplnění dotazníku. Ten jsme rozeslali členům spolu s časopisem, bohužel bez patřičného vysvětlení, za což se dodatečně omlouváme. I tak jsme však dostali dost dotazníků zpět, poslali jí je a ona nám je velice vděčná. Zakladatelka organizace Room 28, Hannelore Brenner-Wonschick, uspořádala v září loňského roku ve VKC ŽM pod záštitou MŠMT seminář pro české pedagogy a koncem ledna t. r. uvedla českou verzi výstavy *Děvčata z pokoje 28*. Obou akcí se členové TI zúčastnili. V Berlíně je aktivní i Gaby Flatow a její Nadační fond Hans Krása. K 8. květnu se tam bude konat v koncert, jehož výtěžek má být použit jako příspěvek na rekonstrukci varhan v terezínském kostele.

Německá organizace Maximilian-Kolbe-Werk uspořádala i v loňském roce dvoutýdenní rekreační pobyt pro bývalé vězně KT. Novinkou bylo, že se tento pobyt uskutečnil v Česku, a to na přelomu listopadu a prosince v Mariánských Lázních. O účastníky se ale i tam starali manželé Schneidroví od Bodamského jezera.

ad 3) Několik příkladů: Členové TI se pravidelně zúčastňují shromáždění proti antisemitismu, Všichni jsme lidi, které pořádá ICEJ každoročně zjara ve Valdštejské zahradě, i dalších shromáždění. Dále sem jistě spadá i to, že jsme v září zaslali ČTK Prohlášení k Ladislavu Bátorovi a jeho jmenování do funkce poradce ministra školství (bylo uveřejněno v 57. čísle našeho časopisu), a v únoru t. r. jsme spolu s Evropským institutem odkazu šoa a v něm zastoupenými dalšími organizacemi - FŽO a ŽM Praze - vydali prohlášení, v němž vyjadřujeme své pobouření nad protizhidskými výroky Adama B. Bartoše, které šíří prostřednictvím svého blogu.

Kromě plnění usnesení se PTI samozřejmě zabývalo i dalšími aktuálními záležitostmi. Tak např. jsme se z podnětu dr. G. Gärtnera obrátili na banky se žádostí, aby upustily od vybírání poplatků za platby, které přeživší dostávají od CC. Až na GE Money Bank všechny naší žádosti vyhověly, i když s Poštovní spořitelnou jsou dosud potíže. Banky vyžadovaly spoustu informací, které jsme jim poskytli, díky práci naší tajemnice Marty Jodasové. Spolupracovala při tom i s předsedkyní organizace Hidden Child paní Evou Neradovou.

A na závěr ještě, jak to vypadá s členstvem TI. K 3. dubnu letošního roku má naše sdružení celkem 562 členů. Členů 1. generace je 372, polovina z nich je starší 85 let, členů 2. a 3. generace je 120 a v zahraničí máme 70 členů. I většinu členů předsednictva je přes 80 let, tři z nich se letos dožívají devadesátky. A tak není divu, že nám všem ubývá sil, že už toho tolik nezvládáme jako dřív. Musím často myslet na slova Mirka Kárného, tehdejšího místopředsedy TI, který někdy v druhé polovině 90. let řekl, že je už na čase, aby funkce převzali ti mladší, protože jim, tehdejším funkcionářům, už bylo 80 let. A tak se vkrádá otázka: Kdo vystřídá nás? Zatím ovšem ještě neodcházíme, ale měli bychom se už trochu na budoucnost připravovat. I když přeji nám všem, abychom na tomto světě ještě nějaký ten rok ve zdraví a při troše síly pobýli.

Zpráva hospodáře

Ing. Zdeněk Pošusta

Převzal jsem štafetu hospodáře TI od svého předchůdce Ing. Pavla Wernera. Dovolte mi, abych mu z tohoto místa poděkoval za jeho dlouholetou nelehkou práci. Nyní vás stručně seznámím s výsledky hospodaření za minulý rok. Pro zajímavost uvádím porovnání některých položek za poslední 2 roky:

	Rok 2010	Rok 2011
Cestovné žáků do Terezína	763.844	810.647
Mzdy a odvody z mezd	461.804	540.257
Náklady na časopis TI + poštovné	206.731	201.064
Účetnictví, nájemné, telef. služby, bankovní výlohy	204.265	174.202
Přijaté dary od soukromníků	134.000	131.934

O cílech a úkolech TI v oblasti přeživších šoa jste byli v minulosti a jste průběžně informováni, v ekonomické oblasti se to projevilo i v roce minulém. Na dotacích pro zdravotní grant, domácí péči Ezra, dotaci G 8 a dotaci na vzdělání jsme obdrželi 9.712.405 Kč, tyto peníze byly prostřednictvím PŽO a EZRA rozděleny mezi žadatele. Dotace MŠMT ve výši 504.000 Kč byla použita na cestovné pro školy do Terezína.

Příjmovými účty „proteklo“ 11.363.101 Kč a nákladovými účty 11.686.398 Kč, rozdíl, tedy ztráta, činí 323.298 Kč. Kde je třeba hledat úspory? Jednoznačně se to týká mzdových nákladů ve všech položkách, dále je třeba neprodleně se zabývat úlozkami na fondech u peněžních ústavů, zejména pak Sporotrendu u České spořitelny, kde v posledních letech došlo k poklesu. Finanční ztráty na fondech jsou jednou z příčin ztrátového hospodaření nejen v loňském roce a beru jako svůj osobní úkol se s touto problematikou vypořádat.

Závěrem chci z tohoto místa poděkovat všem donátorům, kteří významně přispěli k činnosti TI, začnu tedy vedením hotelu DUO, které nám řadu let poskytuje zdarma tento sál, dále PŽO za finanční podporu, která zajišťuje vydávání časopisu Tereziánská iniciativa, Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy a Nadačnímu fondu obětí holocaustu, které umožňují žákům středních škol poznat tereziánské ghetto a Malou pevnost. V neposlední řadě děkuji všem individuálním dárcům, kteří poskytují příspěvek, ačkoliv to stanovy TI nevyžadují. Děkuji pracovníkům sociálního oddělení PŽO za jejich mimořádnou píli a citlivost při jednání s klienty.

Revizní komise

Darja Lea Stillerová

Musím se opakovat, ale hospodaření s prostředky, které dostává TI od Claims Conference na úhrady léků a zdravotních pomůcek pro přeživší, se stále daří. Účetnictví zpracovává firma Ing. Taťány Zoubkové, paní Zlata Kopecká se o vlastní agendu stále vzorně stará.

Mohli jsme čerpat 80 tisíc USD a navíc ještě 50 tisíc USD. Výbor proto rozhodl přispět na léky a zdravotní pomůcky až 100 % a koncem roku doplatit ty, které byly hrazeny jen 60 %.

Protože pravidla Claims Conference se stále mění, Revizní komise, po projednání s výborem, rozhodla, že agendu paní Kopecké bude revidovat namátkou, tedy čtvrtletně, a zaměří se hlavně na nové žádosti o příspěvek. Dále se Revizní komise soustředí na výdaje a příjmy TI za dané období.

Paní Zlatě Kopecké a Ing. Taťaně Zoubkové velký dík za skvěle vedenou agendu. Inspektoři, kteří provádějí supervizi, neměli žádné připomínky.

Ráda jsem vás viděla a těším se na další setkání.

Na sněmu fotografoval Michal Stránský

Pamětní deska obětem holocaustu odhalena v Kutné Hoře

Slunečný den, jeden z takových, které symbolizují příchod jara. Takový byl 9. březen 2012, kdy se v kutnohorské Smíškově ulici, před bývalou synagogou, konalo slavnostní odhalení pamětní desky obětem holocaustu. Deska nese jména 110 židovských obyvatel Kutné Hory, kteří nepřežili nacistickou nenávisť a vraždění. Slavnostního odhalení se účastnili desítky lidí a byli mu přítomni zástupci Středočeského kraje, velvyslanectví Spolkové republiky Německo, velvyslanectví Státu Izrael, velvyslanectví Dánského království a židovských organizací. Terezínskou iniciativu zastupovala její předsedkyně, kutnohorská rodačka Dagmar Lieblová.

Autor projektu, Marek Laueremann, ve svém úvodním projevu na shromáždění připomněl, že teprve nyní, 70 let poté, co začaly umírat první kutnohorské oběti holocaustu, má Kutná Hora místo, kde je možné si konkrétní jména připomenout. Starosta Kutné Hory Ivo Šanc vyjádřil lítost nad tím, o kolik skvělých občanů Kutná Hora kvůli holocaustu přišla. Stephan Schmidt z německého velvyslanectví zdůraznil ve svých slovech potřebu podobných symbolů, aby budoucnost nedovolila tyto hrůzy opakovat. Představitel sboru Československé církve husitské pan Bican, které patří objekt bývalé synagogy, a který umožnil umístění památníku obětem holocaustu právě do těchto míst, zmínil odkaz

židovské komunity do dnešních dnů.

Dagmar Lieblová, která jako jedna z mála židovských obyvatel Kutné Hory holocaust přežila, se ve svém projevu vrátila k připomínce těch, jejichž jména jsou na pamětní desce uvedena. Vyjádřila uspokojení nad tím, že i budoucí pokolení si budou moci prostřednictvím pamětní desky připomenout osudy, které by jinak mohly upadnout v zapomnění právě kvůli obrovskému rozsahu lidských ztrát, které holocaust představoval.

Po skončení pietní akce měli účastníci odhalení pamětní desky příležitost účastnit se ještě jedné slavnostní události. V preghausu Vlašského dvora udělil starosta Kutné Hory Ivo Šanc Dagmar Lieblové čestné občanství a poděkoval jí za dlouhodobou práci a reprezentaci rodného města.

Martin Liebl

Kdo pomáhal nacistickým zločincům

Česká televize uváděla na své stanici ČT 2 rozsáhlý britský dokumentární cyklus nazvaný „Kolaborovali s nacisty“. O jeho 10. a 11. části, pro nás nejzajímavější, bych se tu ráda zmínila. Nejhrůznější činy holocaustu byly páchany nejen německými nacisty, u nichž se to očekávalo, ale i oddanými pomahači ve východních okupovaných oblastech. Dobrovolníci z řad nacionalistů v Litvě a Estonsku ve svém nadšení z odchodu sovětských vojsk vítali Němce jako své osvoboditele a přičinlivě se vrhli do útoků proti komunistům a Židům. Zorganizovali na svých územích úderné oddíly, které se zcela vyrovnaly barbarství *Sondereinsatzu*, postupně tyto jednotky i nahradily, a přepadávaly, střílely tisíce těchto obětí. Němci byli vcelku rádi, že za ně tuto špinavou práci vykonávají. Když se později vývoj válečných událostí obrátil a Rudá armáda postupovala směrem na západ, přepadl jejich pomahače strach ze zúčtování a zařadili se raději přímo do německých jednotek, aby se s nimi dostali co nejrychleji do zajetí spojene-

ckých vojsk v západní Evropě v naději na větší shovívavost. Neváhali však ustupovat metodou spálené země.

Dalším státem v Pobaltí, kde se odehrávaly neméně hrůzné pogromy na Židy, bylo Lotyšsko. I lotyšští vlastenci oslavovali příchod německých vojsk a utvořili zvláštní oddíly, které si vzaly za cíl vyhubit své židovské spoluobčany, kterých v té době bylo 90 000. A skoro se jim to podařilo, konce války se dožila jen hrstka. Hned v roce 1941 začaly pogromy. Lotyšské tlupy vyháněly Židy do ghatt i na popravy přímo u hromadných hrobů. (U Rigy bylo takto zastřeleno za dva dny 24 000 lidí.) V Rize zapálily velkou synagogu, do níž předtím nahaly 300 Židů, kteří v ní uhořeli. Když po těchto zákrocích bylo ghetto Riga vylidněno, zaplnilo se transporty Židů z protektorátu, z Terezína. Hrůzy se opakovaly a ti, co je přežili, byli posláni do plynových komor ve vyhlazovacích táborech. Když se lotyšští příslušníci těchto oddílů vyřadili na vlastním území, vytvořili dvě divize, které se zcela začlenily do esesáckých *Sondereinsatzů* a při

ústupu vykonaly společně své dílo odplaty. Málokdo z těchto válečných zločinců byl dopaden a souzen. Jejich vůdce Viktor Avajz unikl soudu včasnou smrtí. Jak by na jeho místě konal jiný, pověřený tímto úkolem?

Dokument ukázal strašnou bídu, hlad a všeliké strádání i svědectví několika málo přeživších z tohoto ghetta (se svými 160 tisíci obyvateli byl po varšavském druhém největším na území Polska). V létě 1944 přikročila nacistická vrchnost k organizaci likvidačních transportů z Lodže do Osvětimi s nemalým přispěním Chaima Rumkowského. V žádném z dalších ghatt se nesetkali tyraní s takovou tolerancí. Židovský starší ve Varšavě si raději vzal život, než aby napomáhal záhubě svých spolustrpících. Nakonec ale Rumkowski se svou rodinou a hrstkou „vyvolených“ skončil rovněž v Osvětimi.

Na tomto místě bychom chtěli poděkovat skupině bývalých lodžských vězňů za jejich cenné svědectví, uveřejněné v 57. čísle našeho časopisu.

Eva Štichová

V minulém čísle našeho časopisu jsme přinesli reportáž z odhalení pamětní desky, která připomíná osud někdejšího Hagiboru a na jehož místě dnes stojí Rádio Svobodná Evropa. Při této příležitosti jsme vyzvali vás, milí čtenáři, abyste nám napsali pár řádek na téma *Jak si vzpomínám na Hagibor*. Mozaiku vzpomínek máte dnes před sebou.

Hagibor v roce 1941

(foto z archivu L. Mikové)

Na Hagiboru v roce 1941, sedící zleva: Stella ?, Ruth Engelsrathová, Zuzka Winternitzová - Cysařová, klečící zleva: Katka Ziererová, Terka ?, Gita Engelsrathová, Mariana Kussyová, Hanka Picková (foto z archivu B. Havránekové)

Evelina Merová: Hagibor nás zase volá...

*„Hagibor nás zase volá
k zábavě nám dává cíl,
s odvahou se všechno zdolá,
je-li dosti mladých sil.
Mládí má své výsady a práva,
nezoufá pokud svět se otáčí...“
...a dál se už zpívalo ivrit.*

A si už málokdo si vzpomene na tuto písničku, kterou jsme složili na melodii hebrejské písně „se u ciona nesva degel, degel machane Jehuda“ (psáno foneticky).

Toto bylo první, na co jsem si vzpomněla při čtení pozvánky k odhalení pamětní desky u budovy Rádia Svobodná Evropa, která sídlí na místě bývalého hřiště „Hagibor“.

Zprávy Rádia Svobodná Evropa jsem po dlouhá léta poslouchala v dalekém Leningradě v Rusku, stanice byla někdy rušena, někdy ji nebylo možné chytit. Ale přesto bylo možné pochopit, co se ve světě doopravdy děje, zachytit zprávy jinak nedosažitelné. Ani v nejdívočejší fantazii jsem si nemohla představit, že někdy ještě v tomto životě přestoupím práh budovy Rádia Svobodná Evropa. Ale stalo se to. Tento den odhaluje „Svobodná Evropa“ pomník lidem, kteří na tomto místě trávili poslední dny už velmi okleštěné svobody.

Vzpomínám na poslední *předterezínské* léto, léto roku 1941 na Hagiboru. Chodila jsem tam s přáteli téměř denně. Pěšky z Klimentské ulice a večer zase zpět - dle nařízení Němců; přesně v 8 hodin se muselo být doma.

Jezdit už jsme nikam nesměli, Hagibor byl jediné místo, kam Židé ještě mohli. My, tehdy 10-11leté děti, jsme toho plně využívaly. Měly jsme zde možnost sportovat, hrát si i intelektuální hry, pořádaly se tu malé „Olympiády“, tady jsme zpívali hebrejské písně, které jsme dříve neznali, a tady jsme se setkávali i s mladými sportovci, vedoucími našich skupin, s bratry Petschauovými - Frantou a Vildou, s krásnou Nitou Petschauovou a také s nezapomenutelným Fredy Hirschem. Byl tady vůdčí osobností a nám se zdálo, že je téměř všemocný - nebyl. Vzpomínám na písničku, která se na Hagiboru zpívala na melodii trampské písně „U mravenčí skály...“

*„Život by byl šedý,
kdyby nebyl Fredy,
zapískal nám na písťalku,
až jsme z toho bledý...“*

A poslouchali jsme ho na slovo. Cvičili jsme jako na sokolském sletu. Cvičili všichni - větší i malé děti - šikovné i nešiky. Naslouchali jsme jeho povelům v jazyce ivrit, pro nás

nesrozumitelným. Některé z dosud žijících „hagiborských dětí“ tyto ivrit povely ještě znají. Je to jedna z památek na poslední, ještě šťastnější, *předtransportní* dny na Hagiboru.

Nyní je tu odhalen pietně upravený kámen s nápisem, který nám připomíná ztráty, které jsme utrpěli. Zmizelo vedení, chytří lidé, sportovci, možná vůdčí osobnosti. Předčasně zmizelo mládí Hagiboru - všichni vědí, jak a kde.

Pořadatelům patří za tuto vzpomínku upřímné poděkování.

Anna Hyndráková: O Hagiboru

Hagibor je jedna ze světlých stránek života pražských židovských dětí za okupace. V mém životě je to velká a dlouhá kapitola, co všechno jsme tam zažili. Ale vlastně - nebylo to tak dlouho! Jenom jeden rok. Od zákazů všeho možného i nemožného na podzim 1941 až do mé deportace v září 1942. Seznámila jsem se tam s několika vzácnými lidmi, na které nikdy nezapomenu. Jedním z nich byl mnohokrát zmiňovaný Fredy Hirsch. Krasavec, sportovec, platonický idol mnoha hagiborských dívek. Vedl nás ke sportu, ke kázní a organizaci, bez které se na jediném sportovišti nedalo existovat.

Další výraznou postavou byl Faji (Vojtěch Feuerstein). Také se nám líbil. Byl vzorem svého světového názoru, aktivní antifašista, vzor čest-

ného a statečného člověka. Němci ho popravili velmi brzy. Nevím, ve které akci či skupině byl dostižen. Byli jsme tenkrát ještě děti, zmizel z našeho života, ne však z našich myslí.

Výraznou postavou na Hagiboru byl Faji (Vojtěch Feuerstein)

Když po deportaci Fredyho Hirsche osiřela švédská bedna, ze které Fredy vedl hromadná cvičení, na jeho místo nastoupil Ota Slatina, aby organizace tělocviku pokračovala. (Neznám nikoho, kdo by si ho také pamatoval, ani v Terezínské pamětní knize jsem ho nenašla, neznám tedy ani jeho další osud.) Byl menší, svalnatý, rozložitý.

V zimě 1941 - 42 se polévalo malé hřiště v dolní části Hagiboru, takže jsme tam mohli bruslit. Kluci nosili malé strakaté čepičky s dlouhými šňůrami s bambulemi na koncích, které jim háčkovala děvčata jako znamení přízně. Nebo jsme se bavili tím, že jsme lítali po kluzišti na šlajfkách a vyřvávali tenkrát populární: To byl fofr, když se ženil Aron Taussig, na svatbu mu přijel přítel Blum von Ausig... Tenkrát jsme to uměli ještě celá.

V létě byly dny delší a možností mnohem víc. Je neuvěřitelné, kolik se toho do doby strávené na Hagiboru vešlo. Umožnilo nám to vyhnout se na čas starostem dospělých, žít beze strachu a jako rovní mezi rovnými.

Přesto byl náš život provázen ustavičným loučením.

Karel Roubicek, São Paulo: Léto a nejen psychoanalýza na Hagiboru

V letech 1941 - 1942 jsem chodil do poslední třídy židovské školy. Naše tehdejší profesorka češtiny byla Jiřina Picková. O letních prázdninách si vybrala několik studentů, a já byl mezi nimi, kterým přiblížila v kurzech psychiatrie Freuda a Junga. Dnes si na to vzpomínám s úsměvem, je to legrační vychovávat tímto způsobem čtrnáctileté děti. Kurzy byly na Hagiboru. Tehdy jsem bydlel u *Karláku* a chodit pěšky do Strašnic a zpět domů nebylo lehké. Moc se mi tam však líbilo, přednášeli nám různí zajímaví lidé a vyprávěli o všem možném.

Jiřina Picková byla velká komunistka a když vyprávěla o své cestě do Sovětského svazu, svítily jí oči. A že v Kyjevě už nepoužívají peníze, ale chleba rozdávají zdarma. (Chudák by se asi divila, jako to dopadlo s komunismem v její rodné zemi, hlavně v době Slánského procesu.) Gestapo ji zavřelo a jistě si to *odnesla* dřív než její žáci.

Když jsme nevysvětlovali své sny a nepátrali po důvodech nějakého přeřeknutí, tak jsme hráli fotbal nebo nějaké jiné hry, které spíš odpovídaly našemu věku.

Na to léto nikdy nezapomenu. Ani na Jiřinu, ani na Fredy Hirsche.

Hana Trávová:

Také já jsem jednou z těch, kdo část svého mládí - tu šťastnější - prožil na Hagiboru - a to velice aktivně a intenzivně - při sportu a hrách, přátelských setkáních, kulturních a vzdělávacích diskusích i prvních láskách. Normální chvíle ve vyšínutém světě.

Jsem toho názoru, že to byla i skvělá škola života, kde se utvářely budoucí postoje mladých lidí k životu i ke smrti, kde bylo samozřejmostí pomoci jeden druhému, kde dané slovo platilo, kde byl dán základ mravní výchově v nemravném světě.

Já sama jsem v té době byla účastnicí „přeškolovacího“ kurzu pro budoucí tělocvikáře (vedl ho Fredy Hirsch) - a jedním z našich předmětů byla i praxe s dětmi - každý den na Hagiboru v 15 hodin se děti mohly hlásit k pohybovým aktivitám a my

jsme se o ně staraly. Pro mne se tato činnost stala i základem budoucí profese.

Přežilo nás málo, ale doba „Hagiboru“ je natrvalo zapsána v naší mysli a srdcích.

Eva Smolková-Keulemansová: Vzpomínka na Hagibor

Hagibor - útočiště nás židovských dětí v době, kdy německé zákazy nám nedovolovaly návštěvu ani kulturních zařízení ani vstup do veřejných parků. V té době to byly synagogy, např. malý parčík kolem libeňské synagogy (který zanikl, ustoupil výstavbě metra) a karlínská synagoga, kde jsme se „vyžívali“ kulturně, např. nácvikem některých dětských sborů nebo voice bandu „Balady o námořníkovi“ podle E. F. Buriana. Daleko nejširší záběr aktivit byl ale soustředěn na Hagiboru, kde jsme našli jak všestranné kulturní zázemí tak možnosti aktivně sportovat.

Má vzpomínka se váže ke Karlu Bermanovi, mladičkovi, který se i na Hagiboru velice často, kromě sportu, intenzivně věnoval dechovým cvičením, a už tehdy se vážně zabýval zpěvem. V Terezíně byl pak již reprezentativním představitelem hlavních postav v operách, které nastudoval *Rafíček Schächter*. Nikdo však tehdy netušil, že po válce nastoupí slavnou dráhu operního pěvce Národního divadla.

Věra Čeňková: Hrály jsme volejbal

Vzhledem k tomu, že jsem vyrůstala v asimilované rodině, nechodila jsem do židovské, ale do české školy. Má nejlepší přítelkyně byla ze smíšeného manželství. O hřišti Hagibor jsme se dozvěděly až po roce 1939. Jak jsme ale byly vděčné, že jsme se mohly zúčastnit všech aktivit, které se tam provozovaly!

Každou volnou chvíli za hezkého počasí jsme Hagibor navštěvovaly, nejčastěji s partou, která se tam utvořila. Hrály jsme volejbal. Také jsme cvičily s úžasným Fredy Hirschem. Bohužel, všechno to pro nás obě skončilo v roce 1942.

Bohumila Havránková: Hagibor

Hagibor byl pro nás - tehdy třináctileté až patnáctileté holky - jedinečný. ►

Bylo to jedno z mála míst, kde jsme se cítily v tehdy okupované Praze aspoň po určitou dobu opravdu svobodně a bezstarostně, byly jsme mezi „svými“, nikdo nám nic nezakazoval, nekřičel na nás, nedíval se na nás skrz prsty.

Samozřejmě, že se určitá pravidla musela dodržovat, ale to bylo všechno na základě dobrovolnosti, všichni chápali, že musí být určitý řád, když se tam měli všichni nějak vejít a využít se. Prostě jsme se tam cítili šťastní, dodnes si ten pocit dokážu vybavit. Když se řeklo: „V neděli na Hagasu na celej.“ Věděli jsme, že tam strávíme celý den v příjemné zábavě a pospolitosti.

Z vedoucích, kteří se o nás starali, si vzpomínám na Fredyho Hirsche, Fajiho, Hanku Zentnerovou, nyní Trávovou, a některé další. Hanka byla štíhlá, jen o něco starší než my, ale námi děvčaty respektovaná. Výborně běhala, věděla hodně o atletice, a něco z toho se snažila předat i nám. Moc jsem tehdy toužila být jako ona. Později v Terezíně se mi podařilo hrát házenou v Drážďanských kasárnách v jednom družstvu s ní.

O Fredy Hirschovi bylo už mnoho napsáno, mám ho stále před očima, krásného, štíhlého, opáleného, vždy usměvavého mladého muže, kterého každý ctil. Ráda bych vzpomněla na Fajiho (Vojtěcha Feuersteina), na něj se dost zapomíná. Faji byl vedoucím levicového sionistického hnutí Hašomer hacair na Hagiboru, myslím, že jsme tehdy říkali madrich. Na nás měl dost zásadní vliv. Organizoval náš život na Hagiboru, byli jsme rozděleni do menších skupin podle věku. Jeden čas jsme měli i postavený stan s podsadou, kde jsme hráli různé kimovky, učili jsme se vázat uzly a jiné skautské dovednosti. Taky jsme tancovali horu, zpívali ivrit písničky apod. Fajiho hlavním posláním bylo nám ukázat, že je možno se nespravedlnostem na světě postavit, věřili jsme, že „...my život na zemi předěláme...“, že nás čeká krásný život v Palestině, v Erec Israel, na který se musíme tvrdě připravovat. Některé - tehdy ještě opravdu mladé členy HH - pověřoval důležitými úkoly v boji proti okupantům. Sám byl později - nevím při jaké příležitosti - zadržen, nějakou dobu zavřený a v r. 1942 popravený v Mauthausenu.

Samozřejmě jsme se to tehdy dozvěděli, byla to pro nás hrozná zpráva. Faji měl zvláštní charisma, byl pro nás vzorem zásadového člověka, věděli jsme, nebo aspoň tušili, že nějak ilegálně pracuje, a obdivovali jsme ho.

Kromě atletiky jsme na Hagiboru také hráli ping-pong, volejbal, ale hlavně vybíjenou, které se tenkrát - nevím proč - říkalo Völkerball. Někdy se stávalo, že jsme na Hagibor vůbec nesměli vstoupit. Hřiště si pro sebe zabrali příslušníci SA, ačkoliv určitě v Praze měli mnoho jiných možností, kde sportovat. Byla to jedna z mnoha schválností, věděli, jak nám zneprjemnit život ještě víc. Mnohdy jsme se to ani předem nedověděli, o to bylo naše zklamá-

ní větší, když jsme se po dost dlouhé cestě a natěšení ocitli před zákazem vstupu na hřiště. (Tehdy se už nesmělo jezdit tramvají.) To jsme pak po skupinkách chodívali na starý židovský hřbitov na Žižkově, v dnešních Mahlerových sadech - pokud nebyla sobota, to se tam také nesmělo. Naše parta věděla, že se sejdeme u Maxe Baxe, což byla velká černá mramorová hrobka, abychom promysleli další plány. Na hřbitově nás totiž ti starší moc rádi neviděli. Zdálo se jim, že se to místo znesvěcuje. Později si ale zvykli a my, kteří jsme bydleli na Žižkově nebo na rozhraní Vinohrad, jsme tam dost často našli příležitost, jak se sejít a něco si i zahrát. Ovšem Hagibor to nebyl.

Připomínka pro dnešek

V minulém čísle našeho časopisu byla popsána činnost pražské Přírodní školy. Dnes více o knize, kterou v pražském nakladatelství Baobab vydalo soukromé reálné gymnázium Přírodní škola v Praze, v pietně upraveném vydání. Je to sbírka básní Hanuše Hachenburga, které napsal v Terezíně ještě předtím, než pravděpodobně v roce 1944 v Osvětimi jeho život skončil.

Knížka má titul „Hned vedle bílá barva mráček“ podle jedné z básní. O osudu tohoto chlapce (1929 - 1944) píše v úvodu Marie Ruth Křížková, a doslov, který líčí všechny peripetie vzniku tohoto svazčku básní, napsali editoři Filip Mašek, Daniel Pražák a František Tichý.

Dílko obsahuje třicet básniček a vlastní úvod samotného Hanuše Hachenburga. Při čtení veršů na nás zavane smutek, až nepřiměřená vážnost a přemýšlivost tak mladého člověka, který ovšem v skličujícím terezínském prostředí předčasně dospěl. O jeho vyzrálosti svědčí např. báseň:

Otazníky s odpovědí

K čemu je lidstvu krásná věda?	K čemu je Bůh? Snad aby trestal?
K čemu je krása krásných žen?	Či aby lidstvo lepší bylo?
K čemu je svět, když není práva?	Či snad jsme zvíře, které trpí
K čemu je slunce, když není den?	Pod jhem svých citů, aby hnilo?

K čemu je život, když živé trpí!
Proč je zas svět jen velký val?
Věz, synu, vše je tady proto
Bys mužem byl a bojoval!

Skutečnost, že jsou to úvahy čtrnáctiletého chlapce, je až nepředstavitelná. Avšak nelze přehlédnout, že tato báseň i několik dalších ukazují snahu a optimističtější přístup, a v básni „Hymna vězňů“ projevuje dokonce důvěru v lepší budoucnost, i když ve většině převládá pocit osamělosti a marnosti. Cítíme však i jeho statečnost a odhodlání nerezignovat.

Pro nás je vydání tohoto dílka vzpomínkou a povzdechem lítosti nad zmařenými životy tolika krásných a talentovaných dětí, zároveň ale i útěchou, že jejich osud není zcela zapomenut a že i v generaci dnešní mládeže žije empatie, účinně projevená. Díky za to.

Eva Štichová

Rozhovor psaný po internetu s Mgr. Alenou Čtvrtečkovou z Náchoda

Stát Izrael uděluje všem objeveným zachráncům Židů vyznamenání s nádherným názvem „Spravedlivý mezi národy“. Alena Čtvrtečková, se kterou hovořím, ho získat nemohla. V časech našeho životního ohrožení totiž ještě dávno nežila. Tak se stalo, že ač nezachránila žádný židovský život, zachránila vzpomínky na stovky židovských životů z celého Náchodska. Věrohodným důkazem je její 620ti stránková kniha „Osudy židovských rodin z Náchodska 1938 - 1945“. Udivuje především rozsah knihy, množství ověřených informací, citace pramenů, trpělivé hledání stovek osob, jejich osudů, dat a fotografií. Ač se jedná o strohé dokumenty, je to, zejména pro nás, kniha dojmavá, která vyvolává otázky.

Paní Čtvrtečková, vy nejste povoláním historička, ani původem Židovka. Jaké pohnutky vás vedly k napsání této knihy?

V roce 1972 jsem vystudovala Filozofickou fakultu UK a dvacet let učila na středních školách v Pardubicích a Náchodě. Dalších patnáct let jsem byla vychovatelkou v internátu. Teprve při druhém, ne tak náročném zaměstnání jsem měla čas a sílu věnovat se historii, včetně té židovské. Zapojila jsem studenty a sama připravovala výklad. Historických informací jsem našla obvykle dostatek, dokud nedošlo na židovské hřbitovy. Ty byly v Náchodě zničeny, informace o nich téměř žádné. A tak začalo mé „Pátrání po zmizelých sousedech“ z Náchoda a přilehlých měst.

Ale vše začalo již dříve u Škvoreckého, Lustiga, Jiřího Weila a dalších. Před vysněnou cestou do Izraele to byly Dějiny židovského národa Paula Johnsona, ze kterých jsem snad pochopila, co znamená židovství jedince a národa. Ale rukavice byla hozena. Během několika tisíciletí občané Římské, Blízkého východu a Evropy zahubili miliony Židů. Já jsem nedokázala víc než popsat životy těch několika set zahynulých z mého města a jeho okolí.

Měla jsem štěstí. Hledala a našla jsem několik přeživších z Náchodska zde v Česku i v zahraničí. Žila také řada jejich dětských kamarádů a spolužáků. Jejich vzpomínek si cením nejvíce. Ty bych dnes, když mnozí odešli, nebo už nejsou v tak dobrém zdravotním stavu, nezískala.

Začala jsem článkem o židovských hřbitovech v Náchodě a pokračovala články o osudech několika židovských rodin. Materiál o souborné knize jsem ve volném čase sbírala asi od roku 1995 do roku 2009. Bylo to zajímavé, až dobrodružné, poznávat nové lidi,

nová místa, nové myšlení. Všem, s nimiž jsem se setkala, jsem dodnes vděčná. Bylo jich více než stovka. S mnoha udržuji kontakt i nadále. O vydání knihy v roce 2010 se zasloužil ředitel Regionálního muzea v Náchodě dr. Sádlo.

Obsažnost vaší knihy je tak rozsáhlá, že nemohu než se zeptat na několik čísel. Kolik osob je zde jmenovitě uvedeno?

V rejstříku je uvedeno 656 jmen, která zahrnují jednotlivé členy všech židovských rodin z Náchoda, Hronova, České Skalice, Červeného Kostelce, Nového Města n. Metují a dalších obcí Náchodska. Zahrnuje však i osoby, které se ještě před rokem 1941 vystěhovaly do zahraničí či jinam v ČSR.

Pokud bychom přihlédlí pouze k městu Náchod, kolik Židů zde bylo postiženo?

Dle seznamu z 5. 6. 1941 zde žilo 296 židů. Zahynulo celkem 252. Z toho 247 v koncentračních táborech, 2 vojáci padli, 3 spáchali sebevraždu.

Přežilo 40. Z toho 18 v KT a 22 osob ze smíšených manželství a míšenců.

Mohla byste nám popsat některé případy s obtížnou dokumentací?

Byly to asi 3 případy. Ale nikdy jsem ničeho nelitovala. Popisování bylo složité. Ale výsledek je jako vylučování těžké křížovky nebo sudoku. Kapitoly o rodinách byly vytvářeny postupně jako mozaika z různých pramenů. Ale vcelku byla ta práce pro mne darem. Poznala jsem spoustu zajímavých lidí, četla staré noviny a ještě starší archivní dokumenty a hlouběji pochopila chování lidí v době totality. Chodím po městě, v němž žiji, a znám historii mnoha domů a jejich bývalých obyvatel. A hlavně si znovu a znovu připomínám, že ty naše problémy jsou ve velké míře vlastně prkotiny ve srovnání s tím, co museli (a leckde dosud musí) prožívat lidé pronásledovaní totalitní mocí.

Dokumentace k jednotlivým osobám vychází zpravidla z dokumentace celých rodin.

V mnoha případech, zejména tam, kde se vám podařilo nalézt více materiálů a výpovědí, se to až podobá románovým předlohám. Neměla jste někdy pokušení zpracovat to i literárně?

Já jsem spíše ten trpělivý detektiv, kterému se někdy podaří najít i něco vzácného. Spíše sběratel faktů, který se snaží je nějak logicky třídit a hledat vztahy mezi nimi. To tajuplné, dramatické hraní si s fakty, jejich mixování, dokud nevznikne nový zajímavý umělecký tvar, bych přenechala nadanějším. Takovým byl nedávno zemřelý Josef Škvorecký. Pro mnohé Náchodany byl již za svého života legendou. To on mne svou povídkou „Pan doktor Strass“ (Sedmiramenný svícen) přivedl do domu židovského lékaře Karla

Krause. To on uměl v umělecké zkratce vyjádřit tu obrovskou nespravedlnost, která se děla na židovském obyvatelstvu v době nacistické okupace. Navzdýcky jsem si zapamatovala slova údivu a výtčky Rebeky na cestě do koncentráku: „Proč já? Proč ne Anča Malinová?“ Josef Škvorecký sledoval moji práci nad daným tématem. Zařadila jsem do knihy i některé jeho vzpomínky. Vyjádřil mi za to poděkování a vděčnost.

Jaký je váš názor na vliv předválečné židovské menšiny na život majoritní společnosti na Náchodsku a vlastně vůbec?

Židovská komunita na Náchodsku nebyla mezi dvěma světovými válkami příliš početná. Tvořila něco přes dvě procenta obyvatel. Významně však zasáhla do všech oblastí zdejšího živo-

ta - průmyslové, kulturní, sportovní. Většina významných textilních továren v Náchodě, České Skalici, Hronově, Novém Městě n. Metují, Polici n. M., Úpici, Červeném Kostelci byla v rukou židovských podnikatelů (Mautner, Doctor, Pick, Moller, Spiegler, Bondy, Morawetz, Goldmann aj.). Jejich působení daleko přesahovalo rámec naší oblasti. Byli mezi nimi významní velkoobchodníci, právníci, lékaři. Někteří se podíleli na správě města, jiní podporovali sportovní kluby (fotbal, lyžování, plavání). Jako mecenáši uměleckých tvůrců byli organizátory hudebních večerů a uměleckých galerií. O tom všem svědčí zprávy v dobovém tisku a je to popsáno v mé knize. Upomínek na bývalou židovskou komunitu v Náchodě je však žalostně málo. Hřbitovy zničili nacisté. Komunisté nechali v r. 1964 výbuchem zli-

kvidovat cennou synagogu. Židovská ulice byla postupně zbořena. Ve spolupráci s Regionálním muzeem v Náchodě se snažíme pomocí výstav evokovat minulost. Poslední výstava fotografií „Jak mizel starý židovský Náchod“ se konala v létě 2011.

Velice vám děkuji za čas, trpělivost a pohodu. Omlouvám se za následující poznámku, ale nedokážu ji nevyslovit. Kdybych mohl ovlivnit vaše jméno, změnil bych Čtvrtečková na Čtyřčtvrtečková, zkrátka Jedničková.

Za svobodna jsem byla Přidalová, tak jsem ten malý kousek do židovské historie mého města musela přidat.

Za to si to poslední slovo opravdu zasloužíte.

Mezi Nejdkem a Náchodem od 7. 11. 2011 do 5. 2. 2012

Hanuš Hron

Paměť národa

Paměť národa - Memory of the nations je internetový portál, který publikuje vzpomínky pamětníků z celého světa, virtuální badatelna, v níž lze reflektovat události a fenomény moderní historie prostřednictvím individuálních svědectví, a také prostor ke sdílení informací a výměně zkušeností mezi historiky, dokumentaristy, novináři a dalšími zájemci o zaznamenávání lidských příběhů. Od roku 2008 jej buduje nezisková organizace Post Bellum ve spolupráci s Českým rozhlasem, Ústavem pro studium totalitních režimů a dalšími partnery.

V současné době lze na Paměti národa najít publikovaná svědectví 1300 pamětníků z deseti evropských zemí. Základem obsahu se stala sbírka stovek rozhovorů zaznamenaných reportéry Post Bellum v rámci projektu Příběhy 20. století, vedle toho portál aktivně využívají desítky dalších institucí. Od roku 2009 je budována síť Memory of the nations především v zemích střední a východní Evropy, kde tato česká iniciativa nachází podporu i díky společně sdílené zkušenosti s nacistickou a komunistickou totalitou. Mezi aktivními spolupracovníky lze zmínit např. slovenský Ústav Paměti národa, polskou neziskovou organizaci Karta Osrodka, ukrajinský Memorial Museum of Totalitarian Regimes „Territory of Terror“ ze Lvova a další.

Běžný uživatel internetu najde na adrese www.pametnaroda.cz jednotlivé osudy prezentované formou krátké biografie, audio či video ukázky autentického projevu vypravěče, fotografie a odkazy na veřejně přístupné zdroje. Celé nahrávky rozhovorů a další uložené materiály jsou pak zpřístupněny pouze badatelům, kteří jsou registrováni způsobem srovnatelným s běžným „kamenným“ archivem. Vždy platí, že vzpomínky jsou publikovány za předpokladu, že pamětník souhlasí s využitím záznamů pro vědecké, osvětové a publikační účely.

Paměť evropských národů by nebyla úplná bez zkušeností obětí holocaustu. Na našem portále jsme zpřístupnili zhruba dvě stovky příběhů podávající svědectví o šoa. Stejně tak ale považujeme za důležité poukázat na osudy židovských vojáků a odbojářů, kteří se nacismu postavili se zbraní ruce na všech frontách druhé světové války, zaznamenáváme také příběhy ukrývaných osob i těch, kteří pronásledovaným oběť pomáhali.

Pokud byste chtěli vyprávět svůj příběh našim reportérům anebo pokud máte tip na zajímavý osud ve vašem okolí, budeme velmi rádi, pokud se s námi spojíte telefonicky na číslech 221 008 530, 606 954 892 nebo e-mailem na adrese: michal.smid@ustrcr.cz

Michal Šmíd,
správce portálu www.pametnaroda.cz

Báječný pobyt v Mariánkách

Bohumila Havránková

Koncem listopadu minulého roku se nás sjelo třináct téměř ze všech koutů Čech a Moravy na čtrnáctidenní ozdravný lázeňský pobyt do Mariánských Lázní.

Přijeli jsme na pozvání nadace Maximilian-Kolbe-Werk. Jistě se mnozí z nás už v minulosti účastnili některého pobytu, který M.K.W. organizoval pro přeživší z koncentračních táborů a ghett. Všichni se vždy shodují v tom, že pobyt byl velice zajímavý, dobře připravený a organizovaný, že poskytl účastníkům mimořádně příjemné chvíle a také naplnil cíle, které si M.K.W. vytkl, totiž nejenom materiální podporu pro přeživší, ale také a hlavně oboustranné porozumění a smíření prostřednictvím osobních kontaktů. Dokázat obětem nacismu, že v dnešním Německu existují jiní lidé, než ti, které poznali ve třicátých a čtyřicátých letech minulého století.

A teď k samotnému báječnému pobytu: Ubytování jsme byli ve čtyřhvězdičkovém lázeňském domě „Centrální Lázně“, velkém komplexu, v němž jsme zprvu někdy i zabloudili. Všechny lázeňské procedury se odvíjejí v suterénu tohoto domu, takže není nutné nikam přecházet.

Po vstupní lékařské prohlídce byl každému předepsán plán asi dvaceti různých lázeňských procedur (např. masáže, plynové injekce, minerální koupele, parafin, tělocvik apod.). Jistě každý z nás pocítil blahodárné účinky tohoto opečovávání. Náš léčebný dům byl propojen dlouhými chodbami s vedlejšími Novými Lázněmi, kde se nacházejí tzv. Římské lázně. Tam jsou bazény, spíš bazénky, kde se mohlo plavat a také jeden bazén s vířivkou a jeden s protiproudem a různé příjemné odpočívárny. Tohoto zařízení se užívalo - ke škodě zúčastněných - poměrně málo, ačkoliv bylo přístupné z vlastního pokoje tak říkajíc „suchou nohou“ přímo jen v koupacím plášti, který měl každý v pokoji připravený.

Mnozí z nás také pilně dodržovali pitný režim, docházeli denně na kolonádu pít různé léčivé prameny. Mariánské Lázně byly v minulosti, ale i dnes proslulé právě díky těmto léčivým pramenům.

Náš pobyt se konal koncem listopadu a v první polovině prosince, kdy se od počasí nedají čekat žádné zázraky. Měli jsme i v tomto případě dost štěstí. Ze začátku jsme zažili dokonce krásné, skoro jarní dny, ale později ovšem i déšť a malou nadílku sněhu. Kdo měl chuť, čas a energii, mohl chodit i na kratší či delší procházky po Mariánských Lázních nebo blízkém krásném okolí. Navštívili jsme např. pěkně udržovaný židovský hřbitov, anebo zajímavý pravoslavný kostel, a samozřejmě různé kavárny apod.

Naši „strážní andělé“, manželé Schneiderovi, nás zavedli také do místního muzea, v nejstarším dochovaném domě v historické části města. Dům původně sloužil jako penzion pro lázeňské hosty. Byl zde ubytován i J. W. Goethe, na něhož ostatně v M. L. lze narazit kdekoliv a v mnoha různých podobách. V muzeu je instalována Goethova expozice, včetně dochovaného nábytku a různých předmětů vztahujících se k jeho častým návštěvám. Také je zde bohatá sbírka minerálů, převážně z blízkého okolí, o které se velký básník velice zajímal. Muzeum představuje i jiné zajímavé hosty, např. anglického krále Edwarda VII., což dokazuje, že M. L. byly na přelomu století a i později opravdu proslulé, že se zde opakovaně léčili významní hosté. Je zde zachycena i historie balneologie, včetně různých dobových lékařských nástrojů a předmětů, které se v průběhu dvousetleté historie k léčení používaly.

Manželé Schneiderovi nám připravili o víkendu i tři odpolední zájezdy do Chebu a Františkových Lázní, do Lokte a Karlových Varů, a jeden „zahraniční“ do příhraničního městečka Waldsassen. Tam nás provázela velice fundovaná průvodkyně, od které

jsme se dověděli mnoho zajímavého, viděli jsme vždycky jak jsou města krásně opravovaná, jak se konečně vstřícně chovají k cizincům, navštívili jsme i vánoční trhy. Bohužel jsme viděli i spoustu zavřených porcelánek a jiných podniků, což místním obyvatelům působí pochopitelně dosti svízelnou sociální situaci.

Ve Waldsassenu jsme viděli známou krásnou, bohatě zdobenou místní baziliku, kde nám poskytl zajímavý výklad v češtině místní průvodce. (Měli jsme čas si zajít na kávu a zákusek do místní známé cukrárny a prohlédnout si pěkně upravené městečko.)

Bylo by toho jistě ještě mnoho, o čem by se dalo psát. Např., že při „závěrečném večírku“ jsme se jako zpěváci a lidi, kteří se umějí bavit, moc nepředvedli. Ale i v tomto punktu jsme měli štěstí. Byl totiž mezi námi známý bavič a poeta Hanuš Hron, který situaci zachránil. Vtipně poděkoval našim „betreuerům“, dokonce, jak je jeho zvykem, napsal i báseň, kterou mi dovolu v českém překladu citovat:

Maximilian-Kolbe-Werku,
činnost Tvou mám dávno v merku,
tož beze strachu, bez bázně
myslím jen jen na lázně.

Konečně je tu ten šek
na 14 dní do Mariánek,
kde mne hostí vzácnou krmí,
duše, tělo, jen jen vrní.

K tomu požehnání shůry
nejrůznější procedury,
po nichž navíc kosti rovná
bazén nebo posilovna.

Hlava, svaly koncert hrají,
Připadám si jako v ráji.
Kde mám ale najít sílu
odejít zas do civilu.

Náš pobyt určitě splnil všechny cíle, které měl. Každý z nás si bude dlouho pamatovat, jak léčení prospělo nejen jeho tělu, ale i duchu, že jsme se i hodně nasmáli a vůbec prožili v dobrém kolektivu báječných čtrnáct dnů. A to vše díky nadaci M.K.W. a všem obětavým lidem, kteří v ní pracují.

Ostravské rodačky v Izraeli - Cipora, Michal a Věra

Eva Strnadlová

Ve vzpomínkové publikaci „MĚSTO V NÁS. Příběhy ostravských Židů“, mě velmi zaujala 10. kapitola - Komuna Ostravaček v Terezíně:

„Koncem roku 1942 byl tak velký nedostatek místa, že Němci museli ...svolit k postavení malých mansard na půdách obytných domů v ghettu... Šest děvčat z Ostravy se usneslo, že si postaví „bejvák“ na půdě domu L 309. Tři z nich se dobře znaly už z Ostravy a zde k nim přibýly další tři výborné kamarádky... Hlavní však bylo, že nás šest žilo v dokonalé komuně - všechno, co jsme, přinesly či dostaly, se dělilo na šest dílů, a nikdo nikdy nebyl ošizen... Z nás šesti jsme zůstaly naživu všechny, dokonce i s matkami, které však brzy po osvobození zemřely slabostí z dlouhého týrání. My jsme se snažily vybudovat si nový život. Pět děvčat odjelo do Izraele, jen Ruth žije v Anglii.“

Tady jsou jejich jména:

Cipora Löwingerová, v Terezíně provdaná Zeckendorf, podruhé Nir; **Anna Löwingerová**, provdaná Pisk, podruhé Zchori; **Eva Schlachetová**, nyní Michal Efrat; **Ruth Folkartová**, provdaná Berger; **Ečka - Erika Rothová**, provdaná Deimel; **Věra Rosenzweigová**, provdaná Immerglück, nyní Vera Idan.

Tři ostravské rodačky jsem se rozhodla navštívit u nich doma v kibucu a dozvědět se víc o jejich osudu za války, po válce a v Izraeli. Cipora žije v kibucu Šomrat, Michal v kibucu Givat Chaim a Věra v mošavu Michmoret. Tyto tři dívky byly i se svými rodinami deportovány z Ostravy do Terezína 4. transportem, Bm 30. září 1942.

Cipora Löwingerová (nyní Cipora Nir) se narodila 23. března 1926 jako prostřední ze tří dětí rodičům Malvíně (*25. 9. 1894) a Leopoldu (*14. 8. 1888) Löwingerovým. Starší sestra se jmenovala Anna (*11. 8. 1924), mladší bratr Pavel (*26. 8. 1927). Otec Löwinger - i když není uveden v seznamu osob odvezených 17. a 26. října 1939 z Moravské Ostravy do Niska nad Sanem - tuto první deportaci českých Židů přežil a vrátil se domů do Ostravy. Ne na dlouho. S celou rodinou byl 30. září 1942 deportován 4. transportem, Bm do Terezína, kde zahynul 16. 11. 1943. Esesák ho v ghettu přejel traktorem, což v Terezíně nebylo obvyklé, a vznikla z toho mezi vězni panika. Bratr Pavel byl transportem Ek 28. 9. 1944 deportován do Osvětimi (spolu s manželí Cipory a Anny). Podle Terezínské pamětní knihy tam zahynul, ale jeho osud byl jiný. Z Osvětimi se dostal do pracovního tábora Blechhammer, odkud se mu podařilo ještě s několika terezínskými kamarády uprchnout. Přešli hranice do Rumunska, které už bylo svobodné. Tam se přidal k partyzánům, působil jako překladatel, protože ovládal několik jazyků. Když byla osvobozena Bratislava, odjel tam. V Bratislavě pracoval v hnutí Hašomer-Hacair. Zahynul za velmi nejasných a podivných souvislostí, dodnes se přesně neví, kde

a jak skončil. Cipora se v Terezíně 21. 6. 1944 provdala za Jana Zeckendorfa (*1922 v Brně), všichni mu říkali Ceki. Do Terezína jel transportem AK 2 dne 4. 12. 1942, „dál na Východ“ tři měsíce po svatbě transportem EK 125 dne 28. 9. 1944. Válku nepřežil. Matka Malvína Löwingerová a obě sestry se v Terezíně dobrovolně přihlásily do transportu En 4. 10. 1944 - Cipora a Anna kvůli manželům, matka kvůli svým dětem. Matka v Osvětimi hned po selekci zahynula v plynové komoře. Ciporu s Annou poslali na práci do Freibergu u Drážďan, kde se opravovala letadla. Všechno dělaly společně - spolu pracovaly i spaly, spolu byly osvobozeny v koncentračním táboře Mauthausen.

Po návratu z Mauthausenu Cipora stále očekávala manželův návrat, ale marně... Z celé rodiny se kromě ní vrátila sestra Anna a bratr Pavel. Ten ji pozval do Bratislavy, při jedné z návštěv se tam seznámila se svým budoucím druhým manželem, Karolem Neufeldem. Cipora po válce studovala v Brně (za války ukončila jen půl tercie), pracovala v sionistické organizaci, vedla dům dětí bez přístřeší - dětem bylo 14-15, Cipoře 19-20 let. Učila je hebrejštině. Děti měly půl

dne školu, půl dne práci. Když odjely děti do Palestiny, přišly nové... Nechala studia a bez maturity opustila Československo 24. prosince 1947 s pasem na jméno Ruth Krausová (16 let). Její budoucí manžel Karol se stal po osvobození členem ústředního vedení Hašomer-Hacair v Bratislavě. Po únoru 1948 se vystěhoval s cizím pasem na jméno Dan Jardeni do Palestiny. Studoval na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě a získal MA v oboru současná historie. V roce 1948 uzavřeli Akiva Nir (Karol) s Ciporou sňatek. Spolu s dalšími přistěhovalci pak vybudovali kibuc Šomrat. Nyní má kibuc Šomrat 260 členů, pěstují avoká-

do a chovají krávy na mléko. Akiva Nir zemřel v roce 2004. S manželkou Ciporou měli tři děti - první dcera Talila (*1949), pak syn Amiram (*1954) a druhá dcera Naama (*1961). Rodina se rozrostla o deset vnuků a čtyři pravnučky.

Evelina/Eva Schlachetová (nyní Michal Efrat) se narodila v Ostravě 27. dubna 1926 Hildě (svob. Thorž, *15. 12. 1900 v Kroměříži) a Arturu Schlachetovi (*1894 v Ostravě). Měla staršího bratra Arnošta (*1922). Otec Artur Schlachet byl v říjnu 1939 deportován z Moravské Ostravy do Niska nad Sanem. Po zrušení tábora se v dubnu 1940 vrátil domů. Artur pocházel z velké rodiny, měl šest sourozenců, 3 z nich ještě před válkou emigrovali. Bratr Josef Schlachet se z Niska nad Sanem dostal do Ruska a po válce se vrátil domů s Rudou armádou. Sestra Jana se synem byli deportováni z Prahy do Terezína transportem At 7. 5. 1942 a hned 9. 5. transportem Ax do Sobiboru Osowa. Nepřežili. Sestra Antonie deportována do Terezína transportem Ba z Prahy, osvobozena v Terezíně. Matka Hilda měla čtyři sourozence - bratr Walter byl ženatý s křesťankou, takže strávil na konci války jen tři měsíce v Terezíně. Ostatní 3 stačili před válkou emigrovat. Rodina Schlachetova byla transportem Bm 30. září 1942 deportována do Terezína. Matka s Evou šly do Drážďanských kasáren, Eva později do Hamburských kasáren, kde šesti děvčatům z Ostravy Hanuš Sternlicht udělal „ostravský“ pokoj, „bejvák“. Otec s bratrem byli po příjezdu umístěni v Sudetských kasárnách. Otec těžce pracoval, i když měl po návratu z Niska anginu pectoris. Jednou při práci zvedl těžkou bednu, dostal srdeční záchvat a krátce nato zemřel. Matka Hilda, Eva a její bratr Arnošt byli z Terezína deportováni 18. 12. 1943 transportem Ds do Osvětimi. Po dvou měsících začala Eva pracovat v jednom baráku na stavech, kde ze zbytků gumy a izolačních pásů z továrny BUNA tkali pro vojáky pásky k puškám. Dostávali jednu polévku navíc, nechodili na apely, topilo se tam. Když byla v červenci 1944 část

rodinného tábora poslána do plynu, Eva s matkou byla vybrána do Německa na práci. Dostaly se do Hamburku, kde odklízely po náletech trosky a v zimě sněh. V Hamburku zůstaly 8 měsíců; bylo to tam o něco lepší, nehrozily tam plynové komory, ale každou noc byly nálety, takže vůbec nešlo spát. Začátkem dubna odvezli vězně vlakem z Hamburku do Bergenenu, dále šli pěšky. Tři týdny v Bergen-Belsen byly pro Evu nejhorší dny v životě. Po osvobození tábora Angličany dostaly Eva i její matka tyfus. Matka na tyfus zemřela, je pochována v Bergen-Belsen ve společném hrobě. Eva se uzdravila a jedním z nákladních aut se vydala do Prahy. Vystoupila u Wilsonova nádraží, a co teď? Otec, matka, bratr - všichni jsou mrtvi. Krátce pobyla u tety Antonie, která se vrátila z Terezína a bydlela na Vinohradech, později se rozjela do Kopřivnice. Tam žil její strýc Walter z matčiny strany se svou árijskou manželkou, ale ti jí neposkytli přístřeší, natož domov, nepokrytě ji vyhnali. Z Kopřivnice se vrátila do Prahy, kde žila tři měsíce u přátel. Oba byli umělci, poznali Eviny umělecké sklony a poradili jí,

aby šla k přijímacím zkouškám na státní grafickou školu. Zkoušky udělala, školu navštěvovala tři a půl roku. V květnu 1949 se Eva legálně vystěhovala do Izraele, od té doby používá nové jméno *Michal Efrat*. V roce 1950 se v kibucu Givat Chaim provdala, její manžel Chanan Daniel (*10. 12. 1924) byl z Německa. Jeho otec byl komunist, před Němci uprchl do Švédska a tam žil přes válku i jeho syn Chanan. V roce 1953 se Michal a Chananovi narodil syn Uzi Efrat. Michal bydlí v kibucu Givat Chaim a její „stopy“ jsou tam vidět na každém kroku. Celkem ilustrovala 50 dětských knih, věnovala se malbě na stěny a v současnosti se věnuje rytí do skla. Pořádá výstavy, poslední byla v prosinci 2010. Ze všech prací, které jsem u ní viděla a které mi ukázala, na mne nejvíc zapůsobily dvě - jediné dvě na téma šoa (holocaust). Jedno byla koláž s medvídkem. Vznikla v roce 1991, kdy byli ilustrátoři vyzváni, aby na počest starosty Jeruzaléma „Teddyho“ Kollka (angl. teddy - medvídek), který se právě dožil 80 let, každý vytvořil svého medvídku. Michal použila známou fotografii Transport do Terezína kde na konci smutného průvodu se holčička otáčí na medvídku. Michal snímek zvětšila a dokreslila - ve sněhu září žlutý medvídek, poslední pouto s domovem. Druhou reminiscenci na šoa vytvořila na stěně svého obývacího pokoje. Vznikla tam trhlina od stropu až po podlahu. Michal na ni namalovala břízu (něm. die Birke - bříza, Auschwitz-Birkenau, Osvětim-Březinka). Jedna polovina malby je mrtvý strom v zimě s havranem, druhá polovina živý strom s listím, ptáčky a motýlky - Michal říká „Život a pravda vítězí“.

Michal má tři vnuky a jednu pravnučku. S hrdostí říká „Už jsem prabába!“ Často a ráda navštěvuje Českou republiku, skoro každý rok. Obdivuje Ostravu, s nadšením pozoruje proměny města k lepšímu.

O třetí ostravské rodačce Věře Rosenzweigové (nyní Věře Idan) se dočtete v příštím čísle.

INFORMACE - VZKAZY - VÝZVY - PROSBY

V březnu oslavila Anna Lorencová 85. narozeniny. K jejímu životnímu jubileu gratulujeme (se zpožděním daným periodicitou časopisu) a přejeme hodně zdraví a životní pohodu.

Redakce Tereziánské iniciativy

Hledám dceru Margit Herrmannové z Jindřichova Hradce. Margit byla vězněna v Terezíně, Osvětimi, Hamburku a Bergen-Belsenu.

Dita Krausova, dita@bezeqint.net

Tel. v Izraeli: 972 98617112. Adresa: D.K., 19 Sderot Chen, Natanya 42438, Israel

Něco málo o Bobině Guttmannové

Mnohokrát, když jsme se spolu vracely z pohřbů, ukazovala mi Bobina krásnou hrobku při hlavní cestě, kde leží její předkové, a říkala, že tady chce i ona jednou být. Ale že se jí to splní tak brzy...

Skutečně, bylo to nečekané, nepochopitelné, ještě před několika dny si v naší knihovně vypůjčila knihu s tím, že až ji přečte, zase přijde. Ale to, že se s knihou už nikdy nevrátí, mě naplňuje smutkem. Měla jsem Bobinu moc ráda, byla moudrá, laskavá, a dobře jsme si rozuměly. Budou mi chybět její telefonáty a návštěvy. A určitě i mnohým jiným.

Eva Fantová

S pamětníky z řad Tereziánské iniciativy spolupracujeme

V únorovém čísle časopisu Tereziánská iniciativa byl otištěn článek dr. Michaely Vidlákové „Co jsme dělali v komisích TI v uplynulém roce“. V tomto textu, formulovaném jako stanovisko vzdělávací komise, se mimo jiné píše: „Poměrně málo je již po mnoho let využívána naše nabídka spolupráce se vzdělávacím oddělením ŽM, pokud jde o účast různých pamětníků na seminářích pro školy.“

Jako vedoucí tohoto oddělení bych ráda informovala čtenáře Tereziánské iniciativy i její členy, že se u nás každý měsíc uskuteční mezi 7 - 10 besedami s pamětníky - přeživšími šoa. Děje se tak zejména v rámci programů zaměřených na tematiku šoa pro žáky základních a středních škol. V Oddělení pro vzdělávání a kulturu ŽMP se tak každý měsíc setká s pamětníkem kolem 300 studentů základních a středních škol. Trvale přitom spolupracujeme s několika pamětníky, z nichž všichni jsou zároveň členy Tereziánské iniciativy. Kapacita našich přednáškových sálů je plně využita a všechny volné termíny jsou obvykle obsazeny již několik měsíců dopředu. Pro výše uvedené konstatování dr. Vidlákové proto nenacházíme žádné faktické opodstatnění.

Rádi bychom současně všechny pamětníky ujistili, že pokud mají zájem s naším oddělením spolupracovat, jeho dveře jsou jim vždy otevřeny. Rádi je uvítáme ať již v programech pro školy nebo večerních pořadech, které se na tematiku šoa často zaměřují.

Zuzana Pavlovská

a pracovníci Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze

Redakce Tereziánské iniciativy se upřímně omlouvá paní Erně Seykorové i čtenářům za šotku, který si zařadil v minulém čísle v rozhovoru na straně 12-14 a zkomolil její jméno na Sejkorová a z Mimi Gellnerové učinil Kellnerovou.

Tereziánská tryzna se letos koná v neděli 20. května 2012 na Národním hřbitově v 10.00 hod.

Autobus z Prahy odjíždí jako vždy z ulice Na Florenci, sraz v 8.15 hod. odjezd v 8.30 hod. Přihlášky přijímá Marta Jodasová, tel.: 222 310 681

Kulturou proti antisemitismu ve Valdštejské zahradě v Praze a tradiční pochod **Všichni jsme lidi** se uskutečnil v neděli 22. dubna. Reportáž z této akce, kterou pořádá ICEJ, připravujeme do příštího čísla.

Norman Eisen, velvyslanec USA

Jaakov Levy, velvyslanec Státu Izrael

Bohuslav Svoboda, primátor hlavního města Prahy

Jom ha-Šoa na náměstí Míru v Praze

Věřejné čtení jmen obětí holocaustu se konalo 18. dubna, letos již po sedmé. Záštitu nad akcí, kterou pořádal Nadační fond obětem holocaustu a Institut Tereziánské iniciativy, převzal primátor hlavního města Prahy Bohuslav Svoboda.

Letos pořadatelé vzpomněli také 70. výročí zahájení transportů a četli se jména těch, kteří šli transporty přesně před 70 lety - z Českých Budějovic do Terezína (Akb) a z Terezína do Rejowce (Ap).

Čtení se zúčastnili nejen pamětníci šoa, ale také významné osobnosti veřejného a kulturního života a samozřejmě představitelé židovských i romských organizací. Mezi významnými hosty byli na příklad velvyslanec USA Norman Eisen, velvyslanec Státu Izrael Jaakov Levy a primátor Prahy Bohuslav Svoboda.

Dlouhý had Pražanů a snad i dalších obyvatel ČR a zahraničních návštěvníků, s papírem popsaným jmény zavražděných v ruce, trpělivě čekal ve slunečném odpoledni až na ně *přijde řada* u mikrofonu.

Text i foto: mist

Nová expozice v Památníku Terezín

Jom ha-Šoa v Terezíně

Iletos se konala v Terezíně pietní slavnost na malém nádvoří před utajenou modlitebnou. Za přítomnosti České televize a rozhlasu ji zahájil ředitel Památníku dr. Jan Munk. Sto jmen přečetly Dagmar Lieblová a Marta Jodasová.

Jako každým rokem se tohoto aktu účastnila starostka Terezína paní Růžena Čechová, pracovníci Památníku, členové židovských obcí z Teplíc a Děčína a další. Na závěr promluvil p. rabín Karol Sidon a přednesl modlitbu El mole rachamim.

Při této příležitosti byla zpřístupněna nová expozice Památníku - malá mansarda nad modlitebnou.

Text i foto: dl

Den blbec aneb házení perel sviním

Pavel Stránský

Během let, po které provádím turisty po místech utrpení židů během holocaustu v roli přeživšího či svědka doby, jsem si v duchu vytvořil určitou kategorizaci těch, kteří se na den svěřují do mé péče v postavení učitele. Ty nejhrubší kategorie jsou tři, a to inteligentní, průměrní a tupci. Nezřídka je můj první či krátkodobý odhad neodpovídající a já jej *překategorizuji* tím či oním směrem.

Naučil jsem se také přizpůsobovat svůj výklad a vzpomínky na vlastní prožití (rozuměj protrpění) šoa, a o ten vlastně všichni stojí nejvíc, příslušné kategorii. Pro tu první je plný vtípů, anekdot a zajímavých absurdit, pomáhajících lépe pochopit nepochopitelné. Podle ústních i písemných vyjádření - a mého sebefandovského přesvědčení - jde o laskavý humor. U druhé zmíněné kategorie jejich počet omezuji na nejlíp srozumitelné a u třetí se ani nepokouším. Vykládat vtíp nebo anekdotu nechápajícím je duševní harakiri.

Nedávno jsem provázel rodiče a jejich tři mladistvé, dva hochy a dívku. Nejmladší měl v minulém roce barmicva a byl tedy podle halachy muž. Most přes železniční trať před Terezínem se opravuje a proto jsme jeli přes Bohušovice nad Ohří. Běžně se tam nezastavujeme, ale napadlo mne, že objíždky můžeme využít k zhlédnutí relativně nové pamětní desky na nádraží a k projetí trasy, kterou procházeli první vězni s povolenými padesátikilovými zavazadly.

Mladiství nevěnovali pamětní desce (a poté celému výkladu ani předstíranou pozornost a po celou dobu je jejich rodiče ani jednou nepoučili o slušném chování). Nejmladší se začal na kolejkách pitvořit a „dělat opičky“ pro fotografie svých sourozenců. Udělal jsem cosi, co nikdy předtím. Vzal jsem si ho stranou a řekl mu, že jim budu ukazovat místa, která byla součástí největší genocidy v dějinách lidstva, a že ho žádám o zachování důstojnosti a piety. Jeho další chování se poněkud zlepšilo, ale po celou dobu se všichni tři věnovali sourozeneckým hrátkám a hašteření. Udělám-li myšlenkový veletoč, napadá mě: tyto rodiči zbožňované děti, mající všechno povoleno, čeho se jim zachce, pak vezmou jednou do ruky kalašnikov a postřílí učitele a spolužáky. Myslím, že je čtenáři od počátku jasné, odkud rodina byla. Podle mnoha posledních kauz je tomu u nás jinak: Rodiče trýzní své děti hladu a brutálním násilím a děti zabíjejí rodiče a prarodiče. Pro dvacetikorunu. „What a wonderful world!“

Po cestě do Terezína, u modelu ghetta a po celou dobu provázení jsem zdůrazňoval, že ghettem (tranzitním koncentračním táborem) bylo celé město. Přesto došlo na obligátní otázku, kterou jsem slyšel až příliš často předtím od návštěvníků své třetí kategorie: „Tak jsi nám ukázal město Terezín. Kdy nás vezmeš do lágru a kde vlastně je?“

Znám dvě lidové moudrosti popisující sázení semen do úhoru: házení hrachu na zeď a házení perel sviním. Použil jsem záměrně v titulku to druhé, hrubší, aniž bych měl na mysli použití podstatného jména v jeho pejorativním urážlivém významu, nýbrž jen v jeho původním významu paškovy družky. Vyjadřuje líp pocit po prošlém dni blbci.

Zažil jsem mnoho skupin, v nichž byl kdosi, s kým stálo za to si popovídat a vyměnit názory. Nikdy neví člověk předem, zda bude trávit den s příštím Einsteinem, nebo zda to bude den blbec. Nejde to předem zjistit, ale v pokročilém (a velmi pokročilém) věku je den blbec marnotratný luxus.

**Tereziánská
iniciativa**

Vydává Tereziánská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@email.cz.

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Eva Štichová, Michaela Vidláková

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 59 vyšlo v květnu 2012.

MK ČR E 10779